

WARNING BEHAVIOURS AND RISK FACTORS PRECEDING ACTS OF INDIVIDUAL TERRORISM

Michał NOWOPOLSKI, Marlena BANASIK, Józef Krzysztof GIEROWSKI

University of the Social Sciences and Humanities, Warsaw, Poland

Abstract

The increasing number of violent acts committed throughout the world, including recent tragic incidents in Poland, such as the murder of the mayor of Gdańsk, Paweł Adamowicz, the attempted murder of the former mayor of Siedlce, and stabbings of groups of people in public places, raise significant questions concerning the psychopathological analysis of perpetrators and their core motives. This article addresses individual terrorism: serious attacks performed by perpetrators acting alone. The majority of these acts involve planned, intentional and targeted violence against random groups of people, but some, such as school shootings, are against deliberately selected groups of people, and some are against public figures. Taking as their case a serious attack against a group of people in a shopping centre in southern Poland, the authors performed a retrospective investigation to identify the proximal and distal warning behaviours – as derived from the TRAP-18 tool – and the historical and clinical violence risk factors – as derived from HCR-20 Version III.

Keywords

Forensic psychiatry; Violence risk assessment; TRAP-18; HCR-20 Version III; Individual terrorism; Case study.

Received 21 May 2019; accepted 2 September 2019

Introduction

The last decade has witnessed intense efforts to translate the knowledge acquired from approximately forty years' research and scholarly discussion of individual terrorism into clinical practice and into the work of law enforcement bodies and the services responsible for public safety. As a result of these efforts, retrospective analyses of violent acts provide both a source of cognitive value and a tool for achieving a number of practical aims, including:

- a) supporting investigators, law-enforcement bodies and the security services in early identification and intervention in respect of individuals planning acts of terrorist violence,
- b) identifying appropriate policy responses by developing preventive strategies,

- c) establishing appropriate guidelines for the penal system and the forensic psychiatry system for assessing the risk that individuals will repeat extreme acts against life and health,
- d) devising appropriate programmes for punishment and rehabilitation.

Structured tools that serve to code the behaviour and factors that increase the risk of terrorism, such as Violent Extremist Risk Assessment II (VERA-2; Pressman, Flockton 2010), Multi-Level Guidelines for the Assessment and Management of Group-Based Violence (MLG; Cook, Hart, Kropp, 2013) and the Terrorist Radicalization Assessment Protocol (TRAP-18; Meloy, 2017), make it possible to construct a bridge between theory and practice. Monahan (2012, 2016) has outlined a number of the methodological and conceptual challenges facing scholars who devise instru-

ments of this kind. In his view it is essential to construct instruments dedicated specifically to the violence involved in individual terrorism to supplement proven instruments used to assess common violence, such as Historical Clinical Risk Management 20 Version III (HCR-20 Version III). A clear and precise definition of individual terrorism that can be appropriately operationalized is essential if this goal is to be achieved. The next step, Monahan argues (2012, 2016), is to list the most important risk factors for individual terrorism, which he suggests are to be found in the following fields: ideology, affiliations, grievances, “moral” emotions and the identity of the individual. Once such a base has been prepared, instruments can be devised according to the principles of Structured Professional Judgment (SPJ). In advancing this case, Monahan (2012, 2016) points out that there are limitations to validating such instruments for their predictive accuracy. It would appear that no progress can be made in assessing the risk of individual terrorism without an adequate response to the challenges he sets out (2012, 2016). This article aims to systematise the existing theoretical knowledge of this phenomenon and, based on an analysis of a Polish perpetrator of an individual terrorist attack, examine the options for putting it into practice. Using instruments whose development was informed by SPJ, the authors performed a retrospective analysis of a perpetrator of an attack on a group of people in a shopping centre in southern Poland.

Defining individual terrorism

Individual terrorism is not a recent phenomenon. According to research conducted in the USA by START (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism), which analysed terrorist acts committed in 1970–2007, approximately 6.5% of them were instances of individual terrorism. The landmark event, which launched something of a trend for individual acts of terrorism, was the Oklahoma City bomb attack of 1995. Since then, the proportion of the overall number of terrorist acts carried out by unattached perpetrators has risen to 33% (Borum, Fein, Vossekuil, 2012).

There is much about the concept of individual terrorism that is unclear. The literature deploys a range of terms, some of them unconvincing, to describe perpetrators of individual terrorism, including “lone wolf”, “free shooter”, “individual terror cell”, “solo terrorist”, “lone operator terrorist” and “freelancer” (Borum, Fein, Vossekuil, 2012). According to Spaaij and Hamm (2015), for example, there are no sol-

id grounds in the social sciences or the study of law for the term “lone wolf”, which was coined more for the requirements of the media and radical milieu. Despite researchers’ increasing interest in individual terrorism, it is a difficult term to define precisely. The existing definitions include solo-actor terrorists who are not dependent on anyone, but are directed and controlled by a larger organisation, as well as lone dyads and small cells (Liem, van Buuren, de Roy van Zuijdewijn, Schönberger, Bakker, 2018).

Confusion also attends the search for more precise answers to the question of what motivates perpetrators of these kinds of acts. Some scholars narrow the construct to motivations that are strictly associated with politics or religion and the intent to influence public opinion or the decision-making process (Liem et al., 2018). Nevertheless, based on a study of lone-actor attacks on holders of public office, Fein and Vossekuil (1999) identified a number of motivations that go beyond religious and/or political goals. They include the search for fame or attention, the desire for revenge, personal fixations and the intention to commit suicide. Other researchers argue that it is necessary to expand this construct to include more general social objectives and the expectation of influencing a wider audience. This broader approach takes account of such disparate groups as school shooters, jihadists and right-wing extremists (de Roy van Zuijdewijn, Bakker, 2016). Research findings have confirmed that it is almost impossible to arrive at strict definitions or to determine the exact motivation (terrorist, criminal or personal). In fact, as reported by case studies published in the literature, complex motivational factors often interact with each other.

Types of violence in the conceptualisation of individual acts of terrorism

According to the classical distinction, prohibited acts of violence are classified according to whether the dominant factor underlying them is affective or instrumental. Affective violence (reactive, impulsive) is associated with high states of autonomic arousal. It has an emotional component in the form of anger or fear and an objective physiological component, such as accelerated heart rate, increased perspiration, and trembling of the limbs. It is an immediate reaction to a perceived threat. Its source lies in atavistic mechanisms for the defence of self or others whose aim is to increase the chances of survival and to restore biological homeostasis (Meloy, 2006; Hanlon, Brook, Stratton, Jensen, Rubin, 2013). Empirical research has found

that perpetrators who commit crimes with a distinct affective component display a broad range of major psychopathology, including severe passive-aggressive, borderline and avoidant personality disorders. They also display a generally higher level of anger and are more likely to show the anxious style of attachment. Furthermore, they more often have a closer relationship with the victim, feel provoked before committing the act, and show a higher level of anger (Stanford, Houston, Baldrige, 2008; Tweed, Dutton, 1998).

The second type of violence, instrumental violence (goal directed, purposeful), is associated with perpetrator behaviour that is planned and devoid of emotion. It is stressed that its evolutionary genesis lies in hunting (Meloy, Habermeyer, Guldemann, 2015). Research findings indicate that perpetrators of acts of instrumental violence display a higher level of psychopathic features (Stanford, Houston, Baldrige, 2008). More than this, they more often commit acts of instrumental violence whose consequences include severe physical harm. This is associated with an intensification of features of a disturbed personality structure, in which narcissistic and psychopathic traits, and aggression, dominate (Tweed, Dutton, 1998). Perpetrators of instrumental violence often select their victims in advance (Cornell et al., 1996) and know exactly what they want to achieve (instrumental aspect of violence; Woodworth, Porter, 2002). Criminal versatility, that is, a history of criminal acts other than violence in a perpetrator's past, such as robbery, theft and car theft, is also often a clear distinguishing factor. It is implicitly associated with serving time in prison and contact with the criminal world (Salfati, Canter, 1999).

From a legal perspective, the decisions psychiatrists or psychologists (acting in the capacity of expert witnesses) make regarding whether or not an act they are investigating is more affective or more instrumen-

tal have very great significance for the course of court proceedings. This is a critical distinction for establishing the course of perpetrators' mental processes (cognitive, motivational) in many jurisdictions. It includes questions of intention and planning, as well as, indirectly, the degree of culpability during the act. This has obvious implications for matters of the law and of court proceedings, including the scope for determining the degree of soundness of mind *tempore criminis*, or moderating the penalty. Meloy (1988, 1997, 2000, 2006) devised a set of criteria that makes it possible to distinguish between affective and instrumental perpetrators of violence fairly precisely. They are set out in Table 1 below. The usefulness of Meloy's indicators (1988, 1997, 2000, 2006) has been confirmed empirically. Raine et al. (1998) returned high interrater reliability based on these criteria ($Kappa = 0.86$) when studying the behaviour of murderers.

The importance of clinical diagnosis in assessing the threat of violent acts committed in the individual terrorist mode

Research, including that into perpetrators of attacks on public figures, has demonstrated that, as a group, individual terrorists display a range of mental disorders and a very frequent incidence of major mental disorders. Yet the operational importance of this diagnosis is comparatively insignificant in the context of preventing acts of instrumental violence (Borum et al., 2012; Meloy, Habermeyer, Guldemann, 2015). In fact, it has proved far more important to establish the connection between concrete symptoms of mental disorders (such as positive symptoms in psychosis) and the risk of violence (Douglas, Guy, Hart, 2009). And it would seem that the most important factor is to de-

Table 1
Comparison of criteria for affective violence and instrumental (predatory) violence (after Meloy, 1988, 1997, 2000, 2006)

Affective violence	Predatory, or instrumental, violence
1. Intense autonomic arousal	1. Minimal autonomic arousal
2. Subjective experience of emotion	2. No conscious emotion
3. Reactive and immediate violence	3. Planned or purposeful violence
4. Perception of a threat	4. No direct threat
5. Goal is threat reduction	5. Variable goals
6. Possible displacement of target	6. No displacement of target
7. Time-limited behavioural sequence	7. No time-limited sequence
8. Preceded by public posturing	8. Preceded by private ritual
9. Primarily emotional/defensive	9. Primarily cognitive/attack
10. Change of awareness	10. Focussed awareness

termine the thought contents of potential perpetrators and whether they are on a pathway to violence (Fein, Vossekuil, 1998, 1999; Hoffmann, Meloy, Sheridan, 2014).

A number of social controversies have been linked to the occurrence of mental disorders in perpetrators who have nevertheless conducted planned, precise and focussed attacks with a clearly defined and logical motivation – often in the expectation of eliciting a particular media response. It would appear, however, that some studies have dispelled these doubts Perpetrators with mental disorders *can* be guided by rational motivations. Gill, Horgan and Deckert (2012) have demonstrated that perpetrators of acts of violence defined as individual terrorism regularly display rational motivations. Individuals with diagnosed mental illnesses are also capable of putting refined and complex plans for terrorist attacks into effect. Analyses of assassins, attackers and near-lethal approachers with mental disorders have found that, both with regard to formulating plans and carrying them out, they are as effective as perpetrators without diagnosed mental disorders (Fein, Vossekuil, 1999).

A retrospective study of an individual terrorist attack based on advanced diagnostic instruments

A retrospective study of the perpetrator of an attack on a group of people in a shopping centre in southern Poland was performed for the purposes of this article. The analyses rested on advanced scales serving to assess the threat of violence. As suggested by some scholars of individual terrorism (see Hart, 2017; Meloy, 2018), the analyses combined the use of an instrument specifically designed to assess the threat of terrorist violence (TRAP-18) with an instru-

ment devised to deliver a comprehensive assessment of the risk of common violence (HCR-20 Version III). A two-pronged appraisal was performed:

- a) an analysis of the presence and severity of historical and clinical violence risk factors identified based on HCR-20 Version III,
- b) an analysis of the proximal and distal warning behaviours identified based on TRAP-18.

HCR-20 Version III, which was devised according to the principles of SPJ, is the world's most frequently employed instrument for assessing the risk of common violence (Singh et al., 2014). A series of instruments for assessing and managing the risk of intimate partner violence, sexual violence and stalking, such as SARA, B-SAFER, SVR-20, RSVP, and SAM, have also been developed based on this approach. They offer guidelines based on empirically grounded academic knowledge for structuring clinical assessment (Hart, Douglas, Guy, 2016). The HCR-20 Version III scale allows researchers to investigate the individual risk of violence from three time perspectives: at some time in the past, now, and in the future. The historical factors addressed in HCR-20 Version III reflect an individual's level of psychosocial adaptation in the past. The aim of the evaluation on the historical scale (H) is to catalogue the set of important risk factors of violence that could have appeared in a given individual in the past (Douglas et al., 2013). The clinical factors (C) make it possible to assess the current features of an individual's psychosocial adaptation: they cover the present and the recent past, that is, the three or four months directly preceding the appraisal (Douglas, Hart, Webster, Belfrage, 2013).

TRAP-18 is an instrument for evaluating the radicalisation of the behaviour of potential perpetrators of acts of individual terrorism. Given that it concentrates on the warning signs that allow a perpetrator to be identified before an attack, it has a broad range of

Table 2
Historical and clinical risk factors of violence for HCR-20 Version III

Historical factors (scale H)	Clinical factors (scale C)
H1 – History of problems with violence	C1 – Recent problems with insight
H2 – History of problems with other anti-social behaviour	C2 – Recent problems with violent ideation or intent
H3 – History of problems with relationships	C3 – Recent problems with major mental disorder
H4 – History of problems with employment	C4 – Recent problems with instability
H5 – History of problems with substance use	C5 – Recent problems with treatment or supervision response
H6 – History of problems with major mental disorder	
H7 – History of problems with personality disorder	
H8 – History of problems with traumatic experiences	
H9 – History of problems with violent attitudes	
H10 – History of problems with treatment or supervision response	

practical applications and supports the operations of mental health, criminal justice, intelligence, and security practitioners (Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015). The instrument, which evaluates eight proximal and ten distal warning behaviours that can be discerned in perpetrators before they attack, also makes it possible to prioritise cases under investigation (Meloy, Gill, 2016).

Proximal warning behaviours constitute the superordinate accelerating patterns of behaviour that appear proximate to a critical event (Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015). They were identified based on a literature review that included case studies (Meloy, Hoffmann, Guldemann, James, 2012; Meloy, Hoffmann, Roshdi, Guldemann, 2014b). The list of proximal warning behaviours described by Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik and Hoffman (2015) is set out in Table 3 below. With regard to perpetrators of disparate forms of purposeful violence, the model possesses high ecological and postdictive validity (see Hoffmann, Meloy, Guldemann, Ermer, 2011; Meloy, Hoffmann, Roshdi, Glaz-Ocik, Guldemann, 2014a; Meloy, Hoffmann, Roshdi, Guldemann, 2014b).

The list of ten distal warning behaviours is based on psychosocial research into individual terrorism and on the TRAP-18 authors' experience of psychology in judicial settings (Meloy, Yakeley, 2014; Meloy, Gill, 2016). Its original conceptualisations derived from the psychodynamic paradigm lend it additional depth. The criterion validity of this model has so far been confirmed by one study of a small sample of individual terrorists, but the goodness of fit results for distal behaviours oscillated between good and excellent values for all variables (Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015). The distal warning behaviour identified

in the same place (i.e. Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015) is elucidated in Table 4 below.

Case study

A twenty-seven-year-old man, who in 2017, using two knives, attacked nine people on the premises of a shopping centre in southern Poland and inflicted wounds to the chest, back and abdomen of the victims. One of them died from stab wounds to the heart, while the wounds sustained by the remaining eight were severe or very severe and had direct, life-threatening consequences, such as cardiac arrest, internal bleeding, and damage to organs essential for maintaining vital functions. In the period between December 2017 and August 2018, as a result of an application by psychiatrists following a single examination pursuant to article 203 of the Code of Criminal Procedure, the perpetrator underwent comprehensive examinations as part of two forensic psychiatric observations conducted by two independent teams from different centres of forensic psychiatry. It was found, among other things, that within the terms of article 31 paragraph one of the Criminal Code he was incapable of understanding the act or guiding his own conduct *tempore criminis* because of significant mental disorders.

Findings

The perpetrator had had no important traumatic experiences as a child or while growing up. Nevertheless, it is likely that he was subject to adverse childhood experiences in the form of his father's abuse of

Table 3

Proximal warning behaviour (after Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015)

Proximal warning behaviour	Definition
Pathway to violence	Research and making and implementing plans for an attack
Fixation	Increasing perseverative and obsessive thinking about the reasons for, and object of, an attack, which is often accompanied by a deterioration in functioning
Identification	Fantasies of being a warrior bringing order to the world. A fascination with militaria, the army, special forces and perpetrators of previous attacks
Trial by fire (novel aggression)	A test of the psychological and physical ability to carry out a real attack
Energy burst	A sudden increase in activity preceding an attack
Leakage	Communications to third parties informing them of the intention to attack, which can be unambiguous or veiled
Last resort	The imperative to act here and now with a subsequent increase in desperation and/or suffering. The belief that there is no choice but to use violence
Directly communicated threat	A directly-expressed threat to do harm or to kill communicated to the target or to law-enforcement bodies before an attack

alcohol. The factor H8, *a history of problems with traumatic experiences*, was present to a moderate degree. Psychological problems that worsened as he grew older, and which resulted from difficulties at school, language difficulties and difficulties with social interaction, were identified. The initial findings of two teams of experts were of a disturbed personality structure with a distinct over-representation of paranoid and depressive traits. The factor H7, *a history of problems with personality disorders*, was present. In early adulthood the perpetrator had begun to show symptoms of major psychopathology (depressive episodes combined with short stays in hospital, as well as intermittent visits to a psychiatrist's clinic). The factor H6, *a history of major mental disorders*, was present. The perpetrator revealed during the examinations that he had been concealing psychotic symptoms for many months. This was because he was afraid of forced, and probably long-term, hospitalisation. A self-diagnosis performed earlier had led him in the direction of an affective bi-polar illness. His primary expectation was relief from the symptoms associated with very low mood. The factor H10, *a history of problems with treatment or supervision response*, was present. He had used psychoactive substances, such as alcohol, mephedrone, amphetamines, cocaine and designer drugs (legal highs), and taken harmful combinations of them, for at least three or four years. His aim was to increase his drive, raise his mood and make it easier to

meet and mix with people. The factor H5, *a history of problems with substance use*, was present.

It was found that his overall functioning had begun to decline approximately two years before the act. There had been distinct problems in maintaining continuity of employment before the onset of serious mental disorders in 2015. Because of difficulties connected with employment, the perpetrator travelled to Great Britain, where he also did sporadic paid work. Upon returning to Poland his capacity to work entered a consistent decline. More and more often he was on sick leave due to ill health, until finally he was dismissed from his job. The factor H4, *a history of problems with employment*, and the distal warning behaviour of *thwarted occupational goals*, were both present. It was also found that the perpetrator had considerable problems in initiating and maintaining intimate relationships. He embarked on one long-term relationship and contracted a marriage, which produced a child. For at least two years to three years this relationship had been marked by a great emotional distance. The examinee rarely talked with his wife, he rarely engaged in sexual intercourse, and he avoided shared responsibilities, including meeting the child's care and hygiene needs. These problems grew more acute as the symptoms of mental disorder grew more pronounced. Matters deteriorated to the extent that he separated from his wife and she moved out of the flat they shared. The data obtained also testify to problems

Table 4

Distal warning behaviour (after Meloy, Roshdi, Glaz-Ocik, Hoffmann, 2015)

Distal warning behaviour	Definitions
Personal grievance and moral outrage	The interweaving of personal life experience with particular historical, religious or political events. The personal grievance is the result of a loss, for example in love (humiliation, anger, blaming others). Moral outrage is typically a vicarious identification with a group that has suffered.
Ideological framing	The presence of ideological, political, and religious beliefs that justify the planned attack.
Failure to affiliate with an extremist group	The individual terrorist is rejected by, or is unsuccessful in integrating with, a radical or extremist group.
Dependence on a virtual community	The perpetrator communicates with radicalising individuals via the Internet. This can facilitate the acquisition and refinement of tactical skills relevant to the planned attack.
Thwarting of occupational goals	Failures or setbacks in planned professional or educational attainment.
Changes in thinking and emotion	Manner of expressing thoughts becomes more and more strident, simplistic and absolute. Sense of humour disappears to be replaced by interpersonal intensity. There is a tendency to preach to others and impose beliefs on them.
Failure of sexually intimate pair bonding	Problems in forming a lasting sexually intimate relationship. A series of different forms of satisfying the sexual drive without forming a bond with another person.
Mental disorders	Evidence of mental disorders in the past or present.
Increased creativity and an innovative approach	The perpetrator's act shows evidence of forward tactical thinking and operating 'outside the box'.
Criminal violence	Evidence of instrumental violence in the perpetrator's history.

in relationships with family and friends. The factor H3, *a history of problems with relationships*, was present. The distal warning behaviour of *failure of sexually intimate pair bonding* was partially present.

Fifteen or sixteen months before the attack, the perpetrator obtained a loan on the basis of a falsified certificate of income. The funds were used by one of the instigators of this deception and the examinee began to receive reminders from the bank to pay instalments on the loan. Feeling that he was the injured party in this matter, he contacted the police during this period. Charges were brought against him by the prosecutor. The psychiatrists appointed to the case to act as expert witnesses confirmed that he was of sound mind during the act. The examinee felt that he had been wronged by the actions of his acquaintances (they had taken advantage of his mental state), wronged by the actions of the law enforcement bodies and the trial authorities (for initiating proceedings and bringing charges), and wronged by the psychiatrists (for confirming his soundness of mind). At this stage he became increasingly convinced that he had fallen victim to a local network, which was made up primarily of the people behind the loan deception. The *personal grievance and moral outrage* distal warning behaviour was present. The examinee began to extend his interpretation of his personal problems to broader events at home and abroad. He was assailed by intrusive thoughts of extremely negative processes at work in Poland that had been instigated by Donald Tusk. He thought, for example, that Poles were being forced to leave the country and work abroad. He was also sure that the Islamisation of Poland and Europe was imminent. He was certain that the Poles, living as they were in apparent splendour (he saw the building of more shopping centres as a sign of this), were unaware of the aberrant practices being pursued in the country. The proximal warning behaviour of *fixation* was present.

With his personal problems acting as a platform, he formulated an ideology that was a patchwork of simplified and unsophisticated constructs. The distal warning behaviour of *ideological framing* was present. The examinee's interpersonal problems grew more intense. He felt contempt and anger towards society, but he did not attempt to impose his outlook on others or express direct contempt towards people who held different views. The distal warning behaviour of *changes in thinking and emotion* was partially present. He was convinced of the substance and magnitude of his act and of the need to alert people to the negative processes at work in the country, including the wrong done to him by the system. He was afflicted by immense tension and was sure that his life situation was

hopeless and his decision to mount an attack irreversible. The proximal warning behaviour of *last resort* was present.

Before the attack, the perpetrator was absorbed in activity on the Internet. He was spending twelve or fifteen hours every day online playing military games. In a certain sense, this might be construed as behavioural training for the real act. This argument is partially supported by the fact that he hit a neighbour who drew his attention to the dirty state of the stairwell and threatened to kill another neighbour's wife a few weeks before carrying out the act itself. The proximal warning behaviour of *trial by fire, or novel aggression*, was present. The perpetrator was also interested in political themes on the Internet, but there was no evidence that he had attempted to contact radicalising groups via social media or internet fora. Furthermore, it was found that he had not published extreme opinions on politics. The distal warning behaviour of *dependence on a virtual community* was unconfirmed.

Before carrying out the act he gathered knowledge on the best way to do it, including seeking information on obtaining a firearms licence and undergoing training in the use of a pneumatic gun. In the end, he decided that the best tools available were two long knives. He followed online knife auctions and, with a view to making the attack effective, investigated the quality of knives (iron alloy composition). He also considered alternatives for the scene of the attack. The proximal warning behaviour of *pathway to violence* was present. Yet it was not confirmed that the attack showed refined, tactical "out of the box" thinking. The distal warning behaviour of *increased creativity and an innovative approach* was not present. The perpetrator did not reveal any fascination with extreme groups and/or perpetrators of other individual terrorist attacks. Yet he did express the thought, which was not supported by any evidence, that there would be more and more acts of this kind. A higher order belief was identified in the perpetrator that he was a warrior charged with the task of making society aware of, and punishing it for, unconsciously participating in adverse processes in Poland and doing him personal harm. His repeated attempts to join the army, which were unsuccessful because he failed the psychological tests, demonstrate that his fantasy of being a warrior restoring order to the world and society could have been a well-established one. The perpetrator disclosed that he wanted to join the army because he was looking for an ordered and structured life within a hierarchy governed by clear principles. The proximal warning behaviour of *identification* was partially present.

On the day before carrying out the attack he transmitted a veiled communication about his plans when he told an acquaintance that he would soon be in jail and asked him if he would send him parcels. On the day of the attack he borrowed PLN 100 from another acquaintance and then told him that he would soon be famous. The proximal warning behaviour of *leakage* was present. However he did not express any direct threats suggesting an intention to harm specific individuals. The proximal warning behaviour of *directly communicated threat* was absent. The perpetrator confirmed that for at least the twelve or so weeks preceding the attack he had been assailed by intense imaginings, thoughts and fantasies about using extreme violence. The factor C2, *recent problems with violent ideation or intent*, was present. He experienced intense psychotic symptoms during the attack. The factor C3, *recent problems with major mental disorder*, was present. He remained largely uncritical with respect to some of the psychotic symptoms he had experienced both during the act and during the psychiatric and psychological examinations. The factor C1, *recent problems with insight*, was present. It was established that in the period preceding the attack he had adopted a posture of insincerity and had cooperated with his psychiatrist only intermittently. This had included dissimulating psychotic symptoms, not taking medicines regularly, and taking psychoactive substances. The factor C5, *recent problems with treatment or supervision response*, was present.

Summary

When considered against the background of all instances of the use of violence in the general population, individual terrorism is a rarity. This makes it extremely difficult to construct and validate instruments of high psychometric value for the early identification of perpetrators of acts of individual terrorism and the prevention of acts of severe violence. A retrospective analysis of the perpetrator of the attack on random individuals in a shopping centre revealed that he displayed, or partially displayed, at least six of the eight proximal warning behaviours, six of the ten distal warning behaviours, seven of the ten historical factors of violence risk, and all five of the clinical factors of violence risk. The results of the analyses reported here go some way to confirming that it is valid to take account of warning behaviours and risk factors when evaluating the probability that a person will become a perpetrator of an act of individual terrorism. Similar views are expressed in the international literature,

which stresses that the practical use of models based on risk factors and warning behaviours offers specialists new options for the early identification of perpetrators, but also highlights specialists' pessimistic attitudes to the possibility of validating these models to confirm their prognostic accuracy. We learn from case analyses discussed in the clinical literature and in the media that some of the warning behaviours and risk factors are known, and that perpetrators disclose them to the people closest to them, to mental health specialists, and to a wider audience via the Internet. This brings with it the hope that greater emphasis on structured assessment of warning behaviours and risk factors of violence can improve the skills of specialists (psychiatrists, psychologists, criminologists and investigating officers) in formulating individualised assessments of potential perpetrators of extreme violence. Furthermore, the exchange of relevant structured information between mental health specialists, law-enforcement bodies and the security services could lead to prevention and early intervention with respect to individuals that present a threat of committing extreme acts of violence in the individual terrorist mode.

References

1. Borum, R., Fein, R., Vossekuil, B. (2012). A dimensional approach to analyzing lone offender terrorism. *Aggression and Violent Behavior*, 17, 389–396.
2. Cook, A. N., Hart, S. D., Kropp, P. R. (2013). *Multi-level guidelines for the assessment and management of group-based violence, Version 1*. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.
3. Cornell, D., Warren, J., Hawk G., Stafford, E., Oram, G., Pine, D. (1996). Psychopathy in instrumental and reactive violent offenders. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 783–90.
4. de Roy van Zuijdewijn J., Bakker E. (2016). Analysing personal characteristics of lone-actor terrorists: Research findings and recommendations. *Perspectives on Terrorism* 10(2), 42–49.
5. Douglas, K. S., Guy, L. S., Hart, S. D. (2009). Psychosis as a risk factor for violence to others: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 135(5), 679–706.
6. Douglas, K. S., Hart, S. D., Webster, C. D., Belfrage, H. (2013). *HCR-20V3: Assessing risk of violence – User guide*. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.
7. Fein, R., Vossekuil, B. (1999). Assassination in the United States: An operational study of recent assassins, attackers, and near-lethal approachers. *Forensic Sciences and the Law*, 44(2), 247–456.

8. Gill, P., Horgan, J., Deckert, P. (2014). Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of Forensic Sciences* 59(2), 425–35.
9. Hanlon, R. E., Brook, M., Stratton, J., Jensen, M., Rubin, L. H. (2013). Neuropsychological and intellectual differences between types of murderers: affective/impulsive versus predatory/ instrumental (premeditated) homicide. *Criminal Justice and Behavior*, 40(8), 933–948.
10. Hart, S. D., Douglas, K. S., Guy, L. S. (2016). The structured professional judgment approach to violence risk assessment: Origins, nature, and advances. (In) D. P. Boer (Ed.), *The Wiley handbook on the theories, assessment and treatment of sexual offending* (pp. 643–666). New York: Wiley.
11. Hart, S., Cook, A., Pressman, E., Strang, S., Lim, Y. (2017). *A concurrent evaluation of threat assessment tools for the individual assessment of terrorism*. Canadian Network for Research on Terrorism, Security, and Society Working Paper Series. Available from www.tsas.ca.
12. Hoffmann, J., Meloy, J. R., Guldemann, A., Ermer, A. (2011). Attacks on German public figures, 1968–2004: Warning behaviors, potentially lethal and nonlethal acts, psychiatric status, and motivations. *Behavioral Sciences and the Law*, 29, 155–179.
13. Hoffmann, J., Meloy, J. R., Sheridan, L. (2013). Contemporary research on stalking, threatening, and attacking public figures. (In) J. R. Meloy, J. Hoffmann (Eds.), *International handbook of threat assessment* (pp. 160–177). New York: Oxford University Press.
14. Liem, M., van Buuren, J., de Roy van Zuijdewijn, J., Schönberger, H., Bakker, E. (2018). European lone actor terrorists versus “common” homicide offenders: An empirical analysis. *Homicide Studies*, 22, 45–69.
15. Meloy, J. R. (1997). Predatory violence during mass murder. *Journal of Forensic Sciences*, 42, 326–329.
16. Meloy, J. R. (2006). The empirical basis and forensic application of affective and predatory violence. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 40, 539–547.
17. Meloy, J. R. (2018). The operational development and empirical testing of the Terrorist Radicalization Assessment Protocol (TRAP-18). *Journal of Personality Assessment*, 100, 1–10.
18. Meloy, J. R. (1988). *The psychopathic mind: Origins, dynamics, and treatment*. Lanham, MD: Jason Aronson.
19. Meloy, J. R. (2017). *The TRAP-18 manual version 1.0*. Washington, DC: Global Institute of Forensic Research.
20. Meloy, J. R. (2000). *Violence risk and threat assessment: A practical guide for mental health and criminal justice professionals*. San Diego, CA: Specialized Training Services.
21. Meloy, J. R., Gill, P. (2016). The lone-actor terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, 3(1), 37–52.
22. Meloy, J. R., Habermeyer, E., Guldemann, A. (2015). The warning behaviors of Anders Breivik. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2(3–4), 164–175.
23. Meloy, J. R., Hoffmann, J., Guldemann, A., James, D. (2012). The role of warning behaviors in threat assessment: An exploration and suggested typology. *Behavioral Sciences & the Law*, 30, 256–279.
24. Meloy, J. R., Hoffmann, J., Roshdi, K., Glaz-Ocik, J., Guldemann, A. (2014a). Warning behaviors and their configurations across various domains of targeted violence. (In) J. R. Meloy, J. Hoffmann (Eds.), *International handbook of threat assessment*. New York: Oxford University Press.
25. Meloy, J. R., Hoffmann, J., Roshdi, K., Guldemann, A. (2014b). Some warning behaviors discriminate between school shooters and other students of concern. *Journal of Threat Assessment and Management*, 1(3), 203–211.
26. Meloy, J. R., Roshdi, K., Glaz-Ocik, J., Hoffmann, J. (2015). Investigating the individual terrorist in Europe. *Journal of Threat Assessment and Management*, 2, 140–152.
27. Meloy, J. R., Yakeley, J. (2014). The violent true believer as a “lone wolf” – Psychoanalytic perspectives on terrorism. *Behavioral Sciences & the Law*, 32(3), 347–365.
28. Monahan, J. (2012). The individual risk assessment of terrorism. *Psychology, Public Policy, and Law*, 18, 167–205.
29. Monahan, J. (2016). The individual risk assessment of terrorism: Recent developments. (In) G. LaFree, J. Freilich (Eds.). *The handbook of criminology of terrorism* (pp. 520–534). Hoboken, NJ: Wiley.
30. Raine, A., Meloy, J. R., Bihrl, S., Stoddard, J., LaCasse, L., Buchsbaum, M. (1998). Reduced prefrontal and increased subcortical brain functioning assessed using positron emission tomography in predatory and affective murderers. *Behavioral Sciences and the Law*, 16, 319–332.
31. Singh, J. P., Desmarais, S. L., Hurducas, C., Arbach-Lucioni, K., Condemarin, C., Dean, K., Doyle, M., Folino, J., O., Godoy-Cervera, V., Grann, M., Ho, R., M., Y., Large, M., M., Nielsen, L., H., Pham, T., H., Rebocho, M., F., Reeves, K., A., Rettenberger, M., de Ruiter, C., Seewald, K., Otto, R., K. (2014). International perspectives on the practical application of violence risk assessment: A global survey of 44 countries. *The International Journal of Forensic Mental Health*, 13(3), 193–206.
32. Spaaij, R., Hamm M. S. (2015). Key issues and research agendas in lone wolf terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(3), 167–178.
33. Stanford, M. S., Houston, R. J., Baldrige, R. M. (2008). Comparison of impulsive and premeditated perpetrators of intimate partner violence. *Behavioral Sciences & The Law*, 26, 709–722.
34. Tweed, R. G., Dutton, D. G. (1998). A comparison of impulsive and instrumental subgroups of batterers. *Violence and Victims*, 13, 217–230.

35. Woodworth, M., Porter, S. (2002). In cold blood: Characteristics of criminal homicides as a function of psychopathy. *Journal of Abnormal Psychology*, 111(3), 436–445.

Corresponding author

Michał Nowopolski
Mental Health Hospital in Starogard Gdański
High Security Forensic Psychiatric Ward XXIV
ul. Skarszewska 7
PL 83-200 Starogard Gdanski
e-mail: mnowopolski@swps.edu.pl

ZACHOWANIA OSTRZEGAWCZE I CZYNNIKI RYZYKA POPREDZAJĄCE CIĘŻKIE AKTY PRZEMOCY O CHARAKTERZE INDYWIDUALNEGO TERRORYZMU

Wstęp

Ostatnia dekada to okres intensywnych prób przełożenia wiedzy wynikającej z ok. 40-letnich badań i dyskusji akademickich nad zjawiskiem indywidualnego terroryzmu na język praktyki klinicznej, organów ścigania i służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo publiczne. Na skutek opisanych wysiłków retrospektywne analizy dokonanych czynów stanowią nie tylko źródło o walorach poznawczych, ale też narzędzie realizacji szeregu celów praktycznych, takich jak m.in.:

- a) wsparcie przy identyfikacji osób planujących akty przemocy o charakterze terrorystycznym i wczesną interwencję wobec nich (na potrzeby dochodzenia śledczego, praktyki organów i służb bezpieczeństwa),
- b) odpowiednie rozwiązania polityczne poprzez rozwój strategii prewencyjnych,
- c) ustalenie odpowiednich wytycznych w zakresie systemu penitencjarnego i systemu psychiatrii sądowej dotyczących oceny ryzyka ponownego popełnienia poważnych czynów przeciwko życiu i zdrowiu,
- d) tworzenie odpowiednich programów korekcyjno-rehabilitacyjnych.

Stworzenie swoistego pomostu pomiędzy teorią a praktyką umożliwiają ustrukturyzowane narzędzia służące do kodowania zachowań i czynników zwiększających ryzyko terroryzmu, takich jak *Violent Extremist Risk Assessment 2* (VERA-2; Pressman, Flockton 2010), *Multi-Level Guidelines for the Assessment and Management of Group-Based Violence* (MLG; Cook, Hart, Kropp, 2013) czy też *Terrorist Radicalization Assessment Protocol* (TRAP-18; Meloy, 2017). Monahan (2012, 2016) opisał szereg wyzwań metodologiczno-koncepcyjnych stojących przed twórcami tego typu aparatury. W jego opinii niezbędne jest tworzenie narzędzi specyficznie ukierunkowanych na przemoc o charakterze indywidualnego terroryzmu, które stanowiłyby uzupełnienie dla uznanych narzędzi do oceny przemocy w rozumieniu ogólnym, takich jak HCR-20 V3 (*Historical Clinical Risk Management-20 version 3*). Do osiągnięcia tego celu konieczna jest jasna i precyzyjna definicja pojęcia indywidualnego terroryzmu oraz odpowiednia jego operacjonalizacja. Kolejny krok, zdaniem Monahana (2002, 2006), stanowi stworzenie listy najważniejszych czynników ryzyka indywidualnego terroryzmu. Autor wskazuje najważniejsze obszary poszukiwań owych czynników: ideologia, krzywdy, powiązania, emocje moralne oraz tożsamość jednostki. Na tak przygotowanej bazie może powstać na-

rzędzie zgodne z zasadami nurtu Ustrukturyzowanej Profesjonalnej Oceny (*Structured Professional Judgement*, SPJ). Monahan (2002, 2006) zwraca przy tym uwagę na ograniczoną możliwość walidacji tak skonstruowanych narzędzi pod kątem trafności prognostycznej.

Sprostanie opisanym przez Monahana (2002, 2006) wyzwaniom wydaje się kluczowym warunkiem postępu w zakresie oceny ryzyka indywidualnego terroryzmu. Celem niniejszego artykułu uczyniono próbę usystematyzowania istniejącej wiedzy teoretycznej na temat tego zjawiska. Postanowiono także zaprezentować możliwości jej praktycznego wykorzystania w oparciu o analizę przypadku polskiego sprawcy indywidualnego ataku terrorystycznego. Autorzy opracowania, używając narzędzi powstałych w nurcie SPJ, dokonali retrospektywnej analizy sprawcy ataku na grupę ludzi w jednej z galerii handlowych na południu Polski.

Indywidualny terroryzm – zakres definicji

Zjawisko indywidualnego terroryzmu nie jest fenomenem ostatnich lat. Z badań prowadzonych w Stanach Zjednoczonych przez The National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START) z uwzględnieniem analizy aktów terrorystycznych z lat 1970–2007 wynika, że ok. 6,5% wszystkich zdarzeń stanowiły akty tzw. indywidualnego terroryzmu. Przełomowym momentem, który zapoczątkował swoisty trend indywidualnych aktów terroryzmu był atak bombowy w Oklahoma City w 1995 r. Od tej pory odnotowano procentowy wzrost liczby ataków przeprowadzanych przez niezrzeszonych sprawców do 33% z ogólnej liczby aktów terroryzmu (Borum, Fein, Vossekuil, 2012).

Niejasności wokół pojęcia indywidualnego terroryzmu jest wiele. W literaturze stosuje się szereg terminów określających sprawców indywidualnego terroryzmu, np. „samotny wilk”, „wolny strzelec”, „indywidualna komórka terrorystyczna”, „terrorysta solo”, „samotnie operujący terrorysta”, „freelancer” (Borum i in., 2012). Status naukowy części z nich można uznać za co najmniej wątpliwy. Zdaniem badaczy terminowi „samotnie działającego terrorysty” brak solidnego ugruntowania w naukach społecznych i prawnych, został on stworzony bardziej na potrzeby mediów i radykalnych środowisk (Spaaij, Hamm, 2015).

Pomimo wzrastającego zainteresowania badaczy zjawiskiem indywidualnego terroryzmu trudno także jed-

noznacznie określić zakres znaczeniowy jego definicji. Istniejące definicje obejmują bowiem zarówno indywidualnych terrorystów – niezależnych od nikogo terrorystów działających w pojedynkę, ale kierowanych i kontrolowanych przez większą organizację, samotne „diady” obejmujące duet sprawców, jak i małe jednostki (Liem, van Buuren, de Roy van Zuijdewijn, Schönberger, Bakker, 2018).

Niejasności koncentrują się też wokół uściślenia motywacji sprawców tego rodzaju czynów. Część autorów zawęży konstrukt do motywacji ściśle związanej z polityką lub religią, ukierunkowanej na wpłynięcie na opinię publiczną lub proces podejmowania decyzji (Liem i in., 2018). Natomiast Fein i Vossekuil (1999) na bazie analizy ataków samotnych sprawców na osoby pełniące funkcje publiczne wyodrębnili szereg motywacji wykraczających poza tradycyjnie ujmowane cele religijne i/lub polityczne. Można wśród nich wymienić: poszukiwanie sławy lub uwagi, pragnienie zemsty, osobistą fiksację czy też zamiar samobójstwa. Inni autorzy wskazują na konieczność rozszerzenia tego konstruktów o bardziej ogólne cele społeczne wyrażające się oczekiwaniem oddziaływania na szerszą publiczność. W tym szerszym podejściu uwzględnia się tak różnorodne grupy jak: sprawcy strzelanin szkolnych, dżihadysty czy też skrajnie prawicowi ekstremiści (de Roy van Zuijdewijn, Bakker, 2016). Wyniki badań potwierdzają, że dokonanie ściślejszej delimitacji w zakresie definicji i określenia właściwej motywacji (terrorystycznej, przestępczej i osobistej) jest właściwie niemożliwe. Publikowane w literaturze naukowej analizy przypadków dowodzą, że często dochodzi do interakcji różnych czynników motywacyjnych o złożonym charakterze.

Rodzaj przemocy w konceptualizacji indywidualnych aktów terrorystycznych

Zgodnie z klasycznym podziałem czyny zabronione o charakterze przemocy klasyfikuje się w literaturze w oparciu o dominację czynnika afektywnego bądź instrumentalnego obecnego u ich podłoża.

Przemoc afektywną (reaktywną, impulsywną) wiąże się ze stanami wysokiego pobudzenia autonomicznego, emocjonalnym komponentem gniewu lub strachu oraz obiektywnym komponentem fizjologicznym (np. przyspieszone bicie serca, wzmożona potliwość, drżenia kończyn). Stanowi ona natychmiastową reakcję na dostrzegane zagrożenie. Ta forma przemocy znajduje swoje źródło w atawistycznych mechanizmach uwarunkowanych w obronie siebie lub innych w celu zwiększenia szansy na przetrwanie, a także przywrócenie homeostazy biologicznej (Meloy, 2006; Hanlon, Brook, Stratton, Jensen, Rubin, 2013). Z badań empirycznych wynika, że sprawcy, którzy popełniają przestępstwa o silnie za-

rysowanej komponentie afektywnej, przejawiają szeroki zakres głębokiej psychopatologii, w tym ciężkie zaburzenia osobowości o typie bierno-agresywnym, borderline i unikającym. Wykazują również ogólnie wyższy poziom gniewu i częściej przejawiają tzw. lękowy styl przywiązania. Mają również częściej bliskie relacje z osobą poszkodowaną, czują się przed czynem sprowokowani oraz wykazują większy poziom gniewu (Stanford, Houston, Baldridge, 2008; Tweed, Dutton, 1998).

Drugi rodzaj przemocy – przemoc instrumentalna (ukierunkowana, celowa) wiąże się raczej z zaplanowanym i pozbawionym emocji zachowaniem sprawcy. Określa się, że ewolucyjna geneza tego zjawiska tkwi w polowaniu (Meloy, Habermeyer, Guldemann, 2015). Wyniki badań wskazują, że sprawcy czynów o charakterze instrumentalnym wykazują wyższy poziom cech psychopatycznych (Stanford, Houston, Baldridge, 2008). Częściej dokonują również czynów, których konsekwencje obejmują ciężką krzywdę fizyczną. Wiąże się to z nasileniem cech zaburzonej struktury osobowości, w której dominuje agresywność, cechy narcystyczne i psychopatyczne (Tweed, Dutton, 1998). Sprawcy przemocy instrumentalnej często uprzednio dokonują wyboru ofiary (Cornell i in., 1996). Wiedzą też, co dokładnie chcą osiągnąć (instrumentalny aspekt przemocy; Woodworth, Porter, 2002). Czynnikiem wyraźnie różnicującym jest też często kryminalna wszechstronność dostrzegana w przeszłości sprawcy obejmująca ujawnienie szeregu czynów kryminalnych innych niż przemoc w historii sprawcy, takich jak m.in. rozboje, kradzieże, kradzieże samochodów. To z kolei wiąże się z poprzednimi wyrokami pozbawienia wolności i kontaktami ze środowiskiem przestępczym (Salfati, Canter, 1999).

Z prawnego punktu widzenia ustalenie przez biegłych z zakresu psychiatrii i psychologii, czy analizowany czyn sprawcy miał bardziej charakter afektywny czy instrumentalny, ma bardzo duże znaczenie dla przebiegu postępowania sądowego. Rozróżnienie to jest kluczowe w jurysdykcjach różnych krajów dla ustalenia przebiegu procesów mentalnych (poznawczych, motywacyjnych) sprawcy obejmujących kwestie dotyczące zamiaru, planowania, a także – pośrednio – stopnia zawinienia w trakcie czynu. Rodzi to oczywiste implikacje prawno-procesowe, m.in. w zakresie określenia stopnia poczytalności *tempore criminis* czy też złagodzenia wymiaru kary.

Meloy (1988, 1997, 2000, 2006) rozwinął model kryteriów, które pozwalają dość precyzyjnie rozróżnić sprawców przemocy afektywnej od sprawców przemocy instrumentalnej. Kryteria wyodrębnione przez autora zaprezentowano w tabeli 1. Użyteczność wskazówek Meloya (1988, 1997, 2000, 2006) potwierdzono empirycznie. Raine i in. (1998) wykazali wysoką zgodność ocen w oparciu o wspomniane kryteria w trakcie analizy zachowania sprawców zabójstw (*interrater reliability*, Kappa = 0,86).

Znaczenie diagnozy klinicznej w procesie oceny zagrożenia aktami przemocy o charakterze indywidualnego terroryzmu

Badania prowadzone m.in. wśród sprawców ataków na osoby publiczne wskazują, że grupę tzw. indywidualnych terrorystów tworzą osoby wykazujące szereg różnorodnych zaburzeń psychicznych. Jakkolwiek występowanie u nich głębokich zaburzeń psychicznych jest bardzo częste, okazuje się, że operacyjne znaczenie takiej diagnozy jest stosunkowo mało istotne w kontekście możliwości zapobiegania aktom przemocy instrumentalnej (Borum i in., 2012; Meloy, 2015). Dużo ważniejsze okazuje się ustalenie związku konkretnych objawów zaburzeń psychicznych (np. objawów pozytywnych w psychozie) z ryzykiem przemocy (Douglas, Guy, Hart, 2009). Najbardziej istotne wydaje się ustalenie treści myśli potencjalnego sprawcy i tego, czy jest on na swoistej drodze prowadzącej do przemocy (Fein, Vossekuil, 1998, 1999; Hoffmann, Meloy, Sheridan, 2014).

Szereg kontrowersji społecznych wiąże się z występowaniem zaburzeń psychicznych u sprawców, którzy mieli wyraźnie określoną i logiczną motywację, a ataki przeprowadzili w sposób zaplanowany, precyzyjny i zwarty, często z oczekiwaniem wywołania określonego efektu medialnego. Wydaje się jednak, że część badań rozwiewa te wątpliwości. Sprawcy z zaburzeniami psychicznymi są w stanie kierować się racjonalnymi motywami. Gill, Horgan i Decckert (2012) wskazują, że sprawcy przemocy o charakterze indywidualnego terroryzmu regularnie wykazują racjonalne motywacje. Osoby ze zdiagnozowaną chorobą psychiczną są również w stanie zrealizować wyrafinowane i skomplikowane plany ataków terrorystycznych. Analizy czynów zabójców, zamachowców i sprawców usiłujących dokonać zabójstw, którzy ujawniali zaburzenia psychiczne, dowodzą, że w zakresie zarówno planowania, jak i wykonywania planów są równie efektywni jak sprawcy bez zdiagnozowanych zaburzeń psychicznych (Fein, Vossekuil, 1999).

Retrospektywna analiza indywidualnego ataku terrorystycznego w oparciu o nowoczesne narzędzia diagnostyczne

Dla potrzeb niniejszego artykułu autorzy dokonali retrospektywnej analizy sprawy ataku na grupę ludzi w jednej z galerii handlowych na południu Polski. Podłoże dla przeprowadzonych analiz stanowiły nowoczesne skale służące do oceny zagrożenia przemocą. Zgodnie z sugestią części badaczy zjawiska indywidualnego terroryzmu zastosowano łącznie narzędzie służące specyficznie do oceny zagrożenia związanej z przemocą na tle terrorystycznym (TRAP-18) oraz narzędzie skonstru-

owane do kompleksowej oceny ryzyka przemocy ogólnej (HCR-20 V3; por. Hart, 2017; Meloy, 2018). Dokonana ocena objęła w efekcie:

- a) analizę obecności i nasilenia historycznych i klinicznych czynników ryzyka przemocy wyodrębnionych na podstawie narzędzia HCR-20 V3,
- b) analizę proksymalnych i dystalnych zachowań ostrzegawczych – wyodrębnionych na podstawie narzędzia TRAP-18.

HCR-20 V3 to najczęściej stosowane na świecie narzędzie do oceny ryzyka przemocy w rozumieniu ogólnym (Singh i in., 2014) opracowane w nurcie SPJ. Zgodnie z tym podejściem stworzono szereg narzędzi ukierunkowanych na ocenę i zarządzanie ryzykiem specyficznych form przemocy partnerskiej, seksualnej czy stalkingu, takich jak SARA, B-SAFER, SVR-20, RSVP, SAM. Stanowią one rodzaj wytycznych nadających strukturę procesowi oceny klinicznej w oparciu o empirycznie udowodnioną wiedzę naukową (Hart, Douglas, Guy, 2016).

Skala HCR-20 V3 pozwala badaczowi na analizę indywidualnego ryzyka przemocy w odniesieniu do trzech perspektyw czasowych: kiedyś, teraz oraz w przyszłości. Czynniki historyczne ujęte w HCR-20 V3 odzwierciedlają poziom przystosowania psychospołecznego danej osoby w przeszłości. Celem oceny na skali historycznej (H) jest skatalogowanie zestawu ważnych czynników ryzyka przemocy, które mogły pojawić się u danej osoby w określonym momencie w przeszłości (Douglas et al., 2013). Czynniki kliniczne (skala C) umożliwiają ocenę aktualnych właściwości związanych z psychospołecznym przystosowaniem danej osoby – obejmują stan obecny i nieodległą przeszłość, tzn. do kilku miesięcy bezpośrednio poprzedzających ocenę (Douglas, Hart, Webster, Belfrage, 2013).

TRAP-18 to narzędzie przeznaczone do oceny radykalizacji zachowań potencjalnych sprawców czynów o charakterze indywidualnego terroryzmu. Z uwagi na to, że skupia się na sygnałach ostrzegawczych pozwalających rozpoznać sprawcę jeszcze przed dokonaniem ataku, TRAP-18 ma szerokie zastosowanie praktyczne – stanowi wsparcie w pracy operacyjnej oficerów śledczych, agencji bezpieczeństwa i innych służb (Meloy i in., 2015). Narzędzie pozwala również nadać priorytet wybranym sprawom objętym dochodzeniami (Meloy, Gill, 2016). Obejmuje analizę 8 proksymalnych zachowań ostrzegawczych i 10 dystalnych zachowań ostrzegawczych, które można dostrzec u sprawcy przed dokonaniem ataku.

Proksymalne zachowania ostrzegawcze to nadrzędne przyspieszające wzorce zachowań, które pojawiają się w bliskim sąsiedztwie krytycznego zdarzenia (Meloy i in., 2015). Wyodrębniono je na bazie analizy literatury naukowej, w tym studiów przypadków (Meloy, Hoffmann, Guldimann, James, 2012; Meloy, Hoffmann,

Roshdi, Guldimann, 2014b). Listę proksymalnych sygnałów ostrzegawczych opisanych przez Meloya i współautorów (2015) zaprezentowano w tabeli 3. Opisany model charakteryzuje się wysoką trafnością ekologiczną oraz trafnością postdykcyjną w odniesieniu do sprawców różnych form przemocy intencjonalnej (por. Hoffmann, Meloy, Guldimann, Ermer, 2011; Meloy, Hoffmann, Roshdi, Glas-Ocik, Guldimann, 2014a; Meloy i in., 2014b).

Lista 10 dystalnych sygnałów ostrzegawczych opiera się na badaniach psychospołecznych z zakresu indywidualnego terroryzmu, a także na praktyce psychologiczno-sądowej autorów TRAP-18 (Meloy, Yakeley, 2014; Meloy, Gill, 2016). Jest to wybór pogłębiony o oryginalne konceptualizacje w paradygmacie psychodynamicznym. Jedno badanie przeprowadzone na niewielkiej próbie indywidualnych terrorystów pozwoliło dotychczas potwierdzić trafność kryterialną tego modelu, natomiast wyniki zgodności ocen dla zachowań dystalnych wahały się pomiędzy dobrymi a doskonałymi wartościami dla wszystkich zmiennych (Meloy, Roshdi, Glas-Ocik, Hoffmann, 2015). Wyodrębnione przez Meloya i innych (2015) dystalne zachowania ostrzegawcze omówiono w tabeli 4.

Analiza przypadku

27-letni mężczyzna w 2017 r. zaatakował z użyciem dwóch noży 9 osób na terenie jednej z galerii handlowych na południu Polski, powodując u poszkodowanych rany klute klatki piersiowej, pleców i jamy brzusznej. Jedna z osób w wyniku odniesionych ran kłutych serca zmarła, u ośmiu pozostałych odniesione rany były ciężkie lub bardzo ciężkie i powodowały bezpośrednie zagrożenie życia obejmujące m.in. takie skutki, jak zatrzymanie krążenia, krwotoki wewnętrzne, uszkodzenia organów kluczowych dla utrzymania funkcji życiowych.

W okresie od grudnia 2017 r. do sierpnia 2018 r. sprawca – w wyniku wniosku psychiatrów po badaniu jednorazowym na podstawie art. 203 kpk – został poddany kompleksowym badaniom w ramach dwóch obserwacji sądowo-psychiatrycznych prowadzonych przez dwa niezależne zespoły z różnych ośrodków psychiatrii sądowej. Stwierdzono m.in., że z powodu znaczących zaburzeń psychicznych *tempore criminis* miał zniesioną zdolność rozumienia czynu i pokierowania swoim postępowaniem w rozumieniu warunków art. 31 par. 1 kk.

Ustalenia:

Nie stwierdzono znaczących doświadczeń traumatycznych w dzieciństwie i w trakcie dorastania sprawcy. Uprawdopodobniono jednak tzw. niekorzystne doświadczenia wychowawcze – nadużywanie alkoholu przez ojca

(H8 – *Historia problemów z doświadczeniami traumatycznymi* – czynnik częściowo obecny, umiarkowany). Zidentyfikowano narastające wraz z dorastaniem problemy psychologiczne wynikające z trudności szkolnych, trudności językowych oraz trudności w interakcjach społecznych. Dwa zespoły biegłych ustaliły wyjściowo zaburzoną strukturę osobowości z wyraźną nadreprezentacją cech paranoicznych i depresyjnych (H7 – *Historia problemów z zaburzeniami osobowości* – czynnik obecny). Sprawca we wczesnej dorosłości zaczął przejawiać objawy głębokiej psychopatologii (epizody depresyjne połączone z krótkimi hospitalizacjami, a także nieregularnymi ambulatoryjnymi wizytami u psychiatry (H6 – *Historia głębokich zaburzeń psychicznych* – czynnik obecny). Sprawca w trakcie badań ujawnił, że na przestrzeni wielu miesięcy ukrywał objawy psychotyczne – obawiał się bowiem przymusowych i przedłużających się hospitalizacji. Dokonał wcześniej autodiagnozy w kierunku choroby afektywno-dwubiegunowej. Oczekiwał przede wszystkim zmniejszenia objawów związanych z bardzo obniżonym nastrojem (H10 – *Historia problemów z odpowiedzią na leczenie i nadzór* – czynnik obecny). Od co najmniej kilku lat stosował on w sposób mieszanym i szkodliwym substancje psychoaktywne (alkohol, mefedron, amfetamina, kokaina, dopalacze) w celu poprawy napędu, poprawy nastroju, ułatwienia nawiązywania kontaktów z innymi ludźmi (H5 – *Historia problemów z używaniem substancji psychoaktywnych* – czynnik obecny).

Ustalono pogorszenie ogólnego funkcjonowania od ok. 2 lat przed czynem. Występowały wyraźne problemy z utrzymaniem ciągłości zarobkowania przed wystąpieniem wyraźnych zaburzeń psychicznych w 2015 r. Z powodu problemów z zatrudnieniem sprawca wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie również nieregularnie zarabkował. Po powrocie do Polski jego zdolność do zarobkowania stale zmniejszała się. Coraz częściej uzyskiwał zwolnienia lekarskie z powodu złego samopoczucia i ostatecznie został zwolniony z pracy (H4 – *Historia problemów z zatrudnieniem/Dystalne zachowanie ostrzegawcze – Pokrzyżowanie planów zawodowych* – obecne). Ustalono również, że sprawca miał znaczące problemy w nawiązywaniu i podtrzymywaniu relacji intymnych. Wszedł w jeden długoterminowy związek, zawarł małżeństwo, z którego urodziło mu się dziecko. Od co najmniej 2–3 lat w relacji dominował duży dystans emocjonalny, badany rzadko rozmawiał z żoną, rzadko podejmował aktywność seksualną, unikał wykonywania wspólnych obowiązków, w tym czynności pielęgnacyjno-opiekuńczych nad dzieckiem. Problemy nasiliły się wraz z zaostrzeniem objawów zaburzeń psychicznych. Doszło do rozstania z żoną i jej wyprowadzki ze wspólnego mieszkania. Uzyskane dane świadczą również o problemach w relacjach rodzinnych i przyjacielskich (H3 – *Historia problemów z relacjami* – czynnik obecny/

Dystalny sygnał ostrzegawczy – *Niepowodzenie w tworzeniu relacji seksualno-intymnych* – częściowo obecny).

Kilkanaście miesięcy przed atakiem sprawca uzyskał kredyt na podstawie sfałszowanego zaświadczenia o uzyskiwanych dochodach. Otrzymane środki zostały zużyte przez jednego z inicjatorów tego procederu, a badany zaczął otrzymywać z banku ponaglenia dotyczące spłaty rat kredytu. Zgłosił się w tym okresie na policję z poczuciem, że jest osobą poszkodowaną w tej sprawie. Prokuratura postawiła mu zarzuty. Biegli z zakresu psychiatrii powołani do sprawy stwierdzili jego poczytalność w trakcie czynu. Badany czuł się pokrzywdzony działaniem kolegów (wykorzystali jego stan psychiczny), organów ścigania i organów procesowych (za wszczęcie postępowania i postawienie zarzutów) oraz biegłych psychiatrów (za stwierdzenie poczytalności). W tym okresie nasiliło się u niego przekonanie, że stał się ofiarą sieci powiązań w środowisku lokalnym, przede wszystkim inicjatorów sprawy związanej z kredytem (Sygnał ostrzegawczy dystalny – *Osobisty żal i oburzenie moralne* – obecny). Badany rozciągnął rozumienie problemów osobistych na szersze zjawiska w kraju i za granicą. Towarzyszyły mu intruzyjne myśli na temat skrajnie negatywnych procesów w kraju zapoczątkowanych przez Donalda Tuska, m.in. uważał, że Polacy byli zmuszeni do wyjazdu z kraju i pracy za granicą. Przekonany był również o zbliżającej się islamizacji Europy i Polski. Był przeświadczony o tym, że Polacy, żyjąc w pozornym przepychu (za jego przejaw uznawał np. budowanie kolejnych galerii handlowych), są nieświadomi patologicznych zjawisk w kraju (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Fiksacja* – obecny). Na gruncie osobistych problemów wytworzył ideologię, która była zlepkiem uproszczonych, niewyrafinowanych konstruktów (Dystalny sygnał ostrzegawczy – *Owładnięcie ideologiczne* – obecny). Problemy interpersonalne badanego nasilały się, odczuwał on pogardę i gniew wobec społeczeństwa, ale nie próbował narzucać poglądów innym ani też nie wyrażał bezpośrednio pogardy wobec osób, które miały odmienne poglądy (Dystalne zachowanie ostrzegawcze – *Zmiany w myśleniu i emocjach* – częściowo obecny). Był przekonany o doniosłości swojego aktu i o konieczności zwrócenia uwagi na negatywne procesy w kraju, w tym na własne pokrzywdzenie przez system. Towarzyszyło mu olbrzymie napięcie, przekonanie o beznadziejności swojej sytuacji życiowej i nieodwracalności podjętej decyzji o ataku (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Ostatnia deska ratunku* – obecne).

Przed dokonaniem czynu sprawca był zaabsorbowany aktywnością w Internecie. Spędzał tam do kilkunastu godzin na dobę, grając *online* w gry o tematyce militarnej. Nie można wykluczyć, że odbywał w ten sposób swoisty behawioralny trening przed dokonaniem właściwego czynu. Częściowo uprawdopodobnia to fakt pobicia sąsiada z powodu zwrócenia uwagi na zanieczyszcza-

nie klatki schodowej oraz groźenie pozbawieniem życia żonę sąsiada na kilka tygodni przed dokonaniem właściwego czynu (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Próba ognia* – obecne). Sprawca interesował się również w sieci tematami politycznymi, ale nie stwierdzono prób nawiązania kontaktów z radykalizującymi się grupami za pomocą mediów społecznościowych, forów internetowych itp. Nie stwierdzono również publikowania skrajnych opinii na tematy polityczne (Dystalne zachowanie ostrzegawcze – *Uzależnienie od społeczności wirtualnej* – nie stwierdzono).

Przed dokonaniem ataku zdobywał on wiedzę na temat najlepszego sposobu ataku, m.in. wyszukiwał informacje dotyczące procedury uzyskania pozwolenia na broń, korzystał też z treningu obsługi broni pneumatycznej. Ostatecznie zdecydował, że najlepszym dostępnym narzędziem będą dwa długie noże. Śledził aukcje internetowe, na których sprzedawano noże, analizował również ich jakość (skład stopu żelaza) w kontekście skuteczności ataku. Rozważał także alternatywne miejsca jego przeprowadzenia (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Droga prowadząca do przemocy* – obecne). Nie stwierdzono jednak, aby czyn nosił znamiona uprzedniego wyrafinowanego myślenia taktycznego wykraczającego poza schematy (Dystalne zachowanie ostrzegawcze – *Zwiększona kreatywność i podejście innowacyjne* – nieobecne).

Sprawca nie ujawniał fascynacji określonymi grupami ekstremalnymi i/lub sprawcami innych ataków o charakterze indywidualnego terroryzmu. Wyrażał natomiast niepoparte przesłankami myślenie, że podobnych czynów będzie coraz więcej. Zidentyfikowano u niego przekonanie wyższego rzędu o byciu wojownikiem, którego rolą jest zarówno uświadomienie społeczeństwa, jak i wymierzenie mu kary za nieświadomy współdziałanie w niekorzystnych procesach w kraju oraz za doznane przez niego osobiste krzywdy. O tym, że fantazje na temat bycia wojownikiem zaprowadzającym porządek mogły mieć utrwalony charakter, świadczy fakt kilkukrotnych prób dostania się sprawcy do wojska (nie przeszedł on pozytywnie testów psychologicznych). Sprawca ujawnił, że chciał wstąpić do wojska, gdyż poszukiwał uporządkowanej rzeczywistości z określoną strukturą, jasnymi zasadami i hierarchią (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Identyfikacja* – częściowo obecne).

Dzień przed dokonaniem ataku w sposób zawaolowany przekazał on komunikat o planowanym ataku, tj. oznajmił koledze, że wkrótce znajdzie się w więzieniu, i zapytał, czy kolega ów będzie przysyłał mu tam paczki. W dniu czynu pożyczył 100 zł od innego kolegi, a następnie poinformował go, że w najbliższej przyszłości stanie się sławny (Proksymalne zachowanie ostrzegawcze – *Wyciek* – obecne). Nie wyrażał jednak w sposób bezpośredni gróźb świadczących o zamiarze skrzywdzenia konkretnych osób (Proksymalne zachowanie ostrze-

gawcze – *Bezpośrednio wyrażane groźby* – nieobecne). Sprawca potwierdził, że od co najmniej kilkunastu tygodni poprzedzających atak towarzyszyły mu intensywne wyobrażenia, myśli i fantazje na temat zastosowania ciężkiej przemocy (C2 – *Aktualne problemy z wyobrażeniami i zamiarami dotyczącymi przemocy* – czynnik obecny). W trakcie czynu towarzyszyły mu nasilone objawy psychotyczne (C3 – *Aktualne problemy z objawami głębokich zaburzeń psychicznych* – czynnik obecny). Pozostawał znacząco bezkrytyczny względem części objawów psychotycznych, których doświadczał zarówno w trakcie czynu, jak i w trakcie badań psychiatryczno-psychologicznych (C1 – *Aktualne problemy z wglądem* – czynnik obecny). Ustalono, że w okresie poprzedzającym atak utrzymywała się u niego postawa nieszczęrej i nieregularnej współpracy z psychiatrą obejmującej dyssymulowanie objawów psychotycznych, nieregularne przyjmowanie leków, przyjmowanie substancji psychoaktywnych (C5 – *Aktualne problemy z odpowiedzialnością na leczenie i nadzór* – czynnik obecny).

Podsumowanie

Indywidualny terroryzm jest rzadkością na tle wszystkich zjawisk z użyciem przemocy w populacji ogólnej. W istotny sposób utrudnia to konstrukcję i walidację narzędzi o wysokiej wartości psychometrycznej ukierunkowanych na wczesną identyfikację sprawców czynów o charakterze terroryzmu indywidualnego i zapobieganie poważnym aktom przemocy. Retrospektywna analiza sprawcy ataku na przypadkowe osoby w galerii handlowej ujawniła, że przejawiał on (lub częściowo przejawiał) co najmniej 6 z 8 proksymalnych zachowań ostrzegawczych, 6 z 10 dystalnych zachowań ostrzegawczych, 7 z 10 historycznych czynników ryzyka przemocy, 5 z 5 klinicznych czynników ryzyka przemocy. Wyniki dokonanej przez autorów artykułu analizy stanowią pewnego rodzaju potwierdzenie zasadności uwzględniania zachowań ostrzegawczych i czynników ryzyka w rocesie oceny prawdopodobieństwa stania się sprawcą czynu o charakterze terroryzmu indywidualnego. Podobne głosy można odnaleźć w międzynarodowych publikacjach. Z jednej strony podkreśla się, że praktyczne wykorzystanie modeli opartych na czynnikach ryzyka i zachowaniach ostrzegawczych otwiera przed specjalistami nowe możliwości w zakresie wczesnego wykrywania sprawców, z drugiej zaś eksponuje ich pesymistyczne nastawienie wobec możliwości walidacji takich modeli w kierunku potwierdzenia trafności prognostycznej. Analizy omawianych przypadków, zarówno w literaturze klinicznej, jak i przekazach medialnych, dowodzą, że część z prezentowanych zachowań ostrzegawczych, jak i czynników ryzyka jest znana i ujawniana przez sprawców osobom z najbliższego ich grona, specjalistom

ochrony zdrowia psychicznego czy też prezentowana szerszemu gronu za pośrednictwem Internetu. Niesie to za sobą nadzieję, że większy nacisk na ustrukturyzowaną ocenę zachowań ostrzegawczych i czynników ryzyka przemocy może udoskonalić kompetencje specjalistów (psychiatrów, psychologów, kryminologów, śledczych) w zakresie zindywidualizowanej oceny potencjalnych sprawców ciężkiej przemocy. Z kolei wymiana istotnych ustrukturyzowanych informacji pomiędzy specjalistami z zakresu ochrony zdrowia psychicznego, organami ścigania i służbami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo może przyczynić się do prewencji i wczesnych interwencji wobec osób, które stwarzają zagrożenie ciężkimi aktami przemocy o charakterze indywidualnego terroryzmu.